

УДК 373.5:82-93:028.5:821.161.2

ОЛЕСЯ СЛИЖУК

м. Запоріжжя

olesja_2014@ukr.net

ПОВІСТЬ ГАЛИНИ ПАГУТЯК «ВТЕЧА ЗВІРІВ, АБО НОВИЙ БЕСТІАРІЙ» НА УРОЦІ ПОЗАКЛАСНОГО ЧИТАННЯ

Стаття присвячена розгляду основних комунікативних навичок учнів середньої школи та технологій їх формування на уроках позакласного читання творів сучасної української дитячої літератури. Автор демонструє способи усного спілкування учнів шостого класу на літературні теми на прикладі вивчення повісті Галини Пагутяк «Втеча звірів, або Новий бестіарій». Вибір цього художнього твору для уроку позакласного читання зумовлений його незвичайною формою, цікавою пізнавальною інформацією, наявністю казкових фантастичних елементів, що приваблює читачів цієї вікової категорії.

Ключові слова: комунікативні навички, позакласне читання, сучасна література для дітей, ігрова модель навчання, дискусія.

Сучасні зміни в освітній системі, її спрямованість на формування компетентного учня вимагають впровадження у практику викладання гуманітарних предметів, зокрема й української літератури, технологій взаємодії учнів у вирішенні навчальних завдань, розвитку їхніх комунікативних навичок.

Хоч це питання й розглядалося в дослідженнях сучасних учених (О. Куцевол, А. Ситченко, Г. Токмань, А. Фасоля, В. Шуляр та ін.), але лише на рівні постановки проблеми або вивчення окремих її аспектів. Тому актуальною є розробка методики проведення окремих уроків з урахуванням комунікативної складової.

Найбільшої уваги вимагають уроки позакласного читання за творами сучасних українських письменників, нещодавно введеними до шкільної програми для основної школи. Аналізові сучасної літератури для дітей та юнацтва присвячені дослідження У. Баран, Т. Качак, В. Кизиловой, М. Ніколаєвої, Л. Овдійчук, О. Панько та ін. Творчість Галини Пагутяк досить глибоко й різнобічно розглянута літературознавцями (Н. Букіна, О. Вещикова, Я. Голобородько, Т. Гребенюк, А. Соколова та ін.). Малодослідженим залишається творчий доробок письменниці, адресований дітям.

Метою наукової розвідки є розробка практичних рекомендацій із вивчення казко-

вої повісті Галини Пагутяк «Втеча звірів, або Новий бестіарій» на уроці позакласного читання у 6 класі. Модель представленого у статті уроку спирається на компетентнісну парадигму сучасної літературної освіти і є спробою впровадження комунікативного підходу до проведення уроків української літератури.

Основними комунікативними навичками, які формуються в особистості протягом життя є:

- опис поведінки або ситуації;
- комунікація почуттів;
- аналіз наслідків діяльності для майбутнього.

Враховуючи вікові особливості шестикласників, учитель літератури може використовувати технології, спрямовані на розвиток цих навичок.

У повісті Галини Пагутяк «Втеча звірів, або Новий бестіарій» зображені пригоди дівчинки Доні, її фантастична подорож у пошуках Єдинорога та вболівання за долю тварин на нашій планеті. Хоч твір і має складне філософське спрямування, насичений інтертекстуальними зв'язками, але для дітей у ньому також багато цікавих епізодів, деталей, проблем, які потребують обговорення.

Урок позакласного читання за цією книгою Галини Пагутяк вчитель може провести з використанням технологій, що ґрунтуються

на активній взаємодії учнів один з одним у процесі уроку та «занурення» у текст художнього твору, емпатії улюбленим героям.

Технологія проведення уроку може реалізовуватись впродовж кількох етапів, які послідовно орієнтовані на розвиток окремих навичок спілкування.

Перший етап – «занурення» у ситуацію. Він планується за допомогою ігрової моделі, яка сприяє поступовому входженню в ситуацію тексту книги. Початково актуалізуємо уявлення учнів про головних героїв прочитаної книги. Використаємо гру «Так чи ні».

Слово вчителя: «Діти, сьогодні ми з Вами згадаємо прочитану влітку книгу Галини Пагутяк «Втеча звірів, або Новий бестіарій». У нас є чарівна шафа, в якій сховалися персонажі цієї казки. Я можу допомогти відгадати, хто це. Для цього поставте мені питання про цих істот так, щоб я змогла відповісти або «Так», або «Ні»».

Приклади послідовності запитань:

1. Це людина? – ні.
2. Це тварина – так.
3. У неї дві лапки? – ні.
4. У неї чотири лапки? – так.
5. Вона гавкає? – ні.
6. Вона нявкає? – так.
7. Це кіт Фелікс.

Із шафи вчитель дістає іграшкового kota Фелікса й пропонує комусь із дітей описати kota, згадавши яким він є у повісті – чорним, з білими плямами, не дуже пухнастим, але дуже мудрим, справжнім другом для павука Альфреда, бо він не залишав його ніколи. Хтось може уявити себе в ролі kota Фелікса й розповісти про пригоди, які з ним трапились.

Відбувається поєднання першого й другого етапів. Поступово із шафи з'являється й другий персонаж (на вибір вчителя) та розповідає про себе.

Другий етап – опис подорожі з точок зору різних персонажів. Мета його – розкрити сюжет повісті та проаналізувати вчинки образів-персонажів. Для опису подорожі обираємо другорядних персонажів – kota Фелікса, павука Альфреда, цуценя Графа, Бабусю, папугу Алегорію.

На цьому ж етапі можна використати й театралізовану гру, інсценувавши один з най-

більш цікавих епізодів – посвячення Каспара Гаузера в рицарі. З метою розвитку пізнавальних інтересів учнів, учитель розповість про прототипа Каспара, який існував насправді. У повісті Галини Пагутяк Каспар сам розповідає про своє життя, зауважуючи: «Спитай ніні кого-небудь, навіть освічену людину, що вона знає про Каспара Гаузера, – людина лише здвигне плечима. А був час, коли моє ім'я гриміло по всій Європі й багато поетів присвятило мені вірші. Моя історія дуже сумна, але я не хочу приховувати її від тебе. У мене дитячий вигляд, але насправді я дуже старий. Таке трапляється з тими, хто мав нещасливе дитинство» [4, 24]. Справді, на початку повісті Доня зустрічає юного Каспара в образі золоточубого хлопчика, який оживає зі старовинної статуетки-підставки для дзеркала. А в кінці казки трансформована в Ладу Доня бачить Гаузера старим і сивим стариганом, бо він віддав свою молодість іншим, а сам набув справжньої подобі.

Учитель розповість учням, що Каспар Гаузер – це реальна особа, юнак, знайдений у Нюрнберзі 26 травня 1828 року. Він практично не вмів ходити і говорити, писати міг тільки своє ім'я. При ньому був лист нібито від його колишнього охоронця. В результаті досліджень було зроблено висновок, що мова йде про особливий випадок, коли дитина з 3–4 років росла в повній ізоляції. З'явилися припущення, що юнак став жертвою інтриги через спадщину. Було проведено розслідування, внаслідок якого з'ясувалось, що, очевидно, Каспар насправді є наслідним принцом Бадена. Увага до особистості Каспара була дуже велика, однак 14 грудня 1833 року на Каспара було скоєно напад, і через три дні він помер від отриманих поранень.

Г. Бокшань зауважує: «У дитячій повісті Г. Пагутяк актуалізує такі риси цього архетипу, як моральна чистота, вроджена доброта, гармонійність стосунків із природою, тяжіння до відновлення втраченого у Всесвіті Ладу» [2, 62]. Хоча цей образ є й у творах інших письменників, але не варто заглиблюватись в інтертекстуальні зв'язки, оскільки учні шостого класу ще не вивчали теоретико-літературні поняття, пов'язані з ними.

Третій етап – моделювання вражень за допомогою малюнків та графічних схем. Діти

виконують завдання – намалювати найулюбленішу тварину за пізнавальними розповідями, що розміщені в кінці кожного розділу і є начебто уривками з книги «Aphologia Animalia» та аргументувати свій вибір. У книзі є розповіді про Фенікса, Єдиного, Дикого Лісового Коня, Метелика, Канарку, Хамелеона, Хруща, Дракона, Лебедя, Житнього Вовка, Золоторогого Оленя, Тура).

Закономірно, що вчителю слід особливо виділити образ Єдиного як один із сюжетотворюючих компонентів і розкрити його символічне значення. Єдиноріг означає чистоту і незайманість, яких так бракує сучасному довіллю, бо людське втручання призвело до порушення гармонії в природі. Школярі знаходять у книзі опис Єдиного: «Єдиноріг – це я. Обплутаний вигадками, я сам у них повірив. А був із плоті й крові, й мої портрети залишилися на старих картинах, а розповіді про мене – у книжках, які тепер ніхто не читає. Тільки норів я мав не такий уже й лагідний, як гадають: у неволі я вмирав, бо не міг жити без волі, як без повітря. Ніхто не міг мене осідлати. Що тут можна ще сказати? У моє існування ніхто не вірить, папір і полотно згоряють, старих людей ніхто не слухає... На колишніх моїх пасовиськах постали міста, а деякі з них встигли перетворитися на руїни. Тож пора лаштуватися в дорогу. Першому – завжди важко» [4,49]. Насправді біблійний Єдиноріг покидає Едем разом з вигнаними Богом Адамом і Євою. Г. Пагутяк у своїй повісті створює власну істину призначення Єдиного: він покидає Землю разом із тваринами, ображеними людьми. Архетип Едему стає бінарною опозицією до архетипу Землі, забрудненої людським втручанням. Г. Бокшань вважає: «У міфології образ Єдиного полісемантичний: його пов'язують із підтриманням рівноваги у Всесвіті, пошуком істини. У повісті ця його символіка корелює з мотивом відновлення світового ладу. Невипадковою видається у фіналі твору згадка про справжнє ім'я Дони – Лада, що сугестує семантику віднайдення дівчинкою шляху до світового ладу» [2, 63].

Узагальнення поняття про символічні образи відбувається на етапі комунікації. Перехід до неї повинен бути плавним, поступовим, тому за допомогою графічних організа-

торів – кіл Вена або таблиці-схеми зображуємо основні проблеми, порушені Галиною Пагутяк у своїй повісті та встановлюємо логічні зв'язки між ними, знаходячи у тексті відповідні фрази-афоризми. Це такі проблеми:

– ставлення людини до тварин: «Батьки купують дітям собак, рибок, папуг і навіть котів, що мене дуже дивує, бо вулицями ходить повно безхатніх котів, які мріють, щоб хтось узяв їх на руки і погладив. Або хоча б чимось пригостив» [4, 6]; «Я написала цю книгу, бо звірі справді можуть нас залишити. Адже ми не визнаємо їх за своїх братів, ставимось як до речей, знущаємося, і, страшно подумати, вбиваємо. Вони більше не хочуть жити з нами» [4, 7];

– вибору життєвого шляху: «Я думаю, що в цьому світі ніколи не було ладу. Його не може бути без милосердя і доброти. Серед нас багато каспарів гаузерів. Єдине, що ми можемо зробити, вийшовши з темниці, це визволити інших з неї і бути добрими до них» [4, 221];

– читання і ставлення до книг: «Книги теж мають власну долю, як і ми, люди» [4, 5];

– взаємин дітей, дорослих і людей похилого віку («Історія Безхатньої Бабусі» [4, 208–209].

Насамкінець один з учнів коментує складові схеми, проводячи паралелі із сюжетом повісті.

Четвертий етап – комунікація «Я і майбутнє моєї планети». Вона передбачає групову дискусію за заздалегідь спланованими вчителем питаннями, які скеровують роздуми учнів і допомагають їм дотримуватись структури висловлювання-міркування. Така технологія спрямована на організацію комунікації між усіма учнями та дозволяє підсумувати вивчене на уроці.

Послідовність питань може бути такою:

1. Згадаємо, куди зібрались відпливати звірі. Як ви вважаєте, чи правильним був їхній вибір?

2. Чи хотіла Лада, щоб тварини залишились? Чому?

3. Хто залишився з дівчинкою. Як ви бачите їхню подальшу долю?

4. Чи зміг Каспар Гаузер знайти Єдиного? Чи залишився Єдиноріг на Землі?

5. Чи зможе Лада жити в гармонії з природою? А Ви? Що для цього треба зробити, на вашу думку?

6. Давайте поміємо: яка подальша доля Лади? А нашої планети?

Останнє завдання може виконуватись і в усній, і в письмовій формі. Письмовий твір-роздум на тему: «Моя роль у збереженні нашої планети» може стати домашнім завданням.

Отже, використання технологій, спрямованих на розвиток комунікативних навичок, на уроках позакласного читання з української літератури сприятиме зацікавленню учнів творами сучасної української дитячої літератури. Перспективами подальших наукових пошуків можуть стати практичні розробки уроків позакласного читання за творами сучасних українських дитячих письменників, моделювання уроків української літератури за технологіями розвитку комунікативних навичок учнів середньої та старшої школи.

OLESYA SLYZHUK

Zaporizhzhia

THE STORY OF HALYNA PAHUTYAK «ESCAPE OF THE ANIMALS OR THE NEW BESTIARY» AT THE LESSON HOME READING

The article is devoted to the consideration of the basic communicative skills of high school pupils and the technology of their formation at the lessons of home reading of works by modern Ukrainian children's literature. The author demonstrates the ways of oral communication of pupils of the sixth form on literary themes by the example of studying the story of Halyna Pahutyak «Escape of the beasts or New Bestiary». The choice of this artistic work for the lesson of home reading is due to its unusual form, interesting cognitive information, presence of fabulous fantastic elements that attracts readers of this age category.

Key words: communication skills, home reading, modern children's literature, game learning model, discussion.

ОЛЕСЯ СЛЫЖУК

г. Запорожье

ПОВЕСТЬ ГАЛИНЫ ПАГУТЯК «ПОБЕГ ЗВЕРЕЙ, ИЛИ НОВЫЙ БЕСТИАРИЙ» НА УРОКЕ ВНЕКЛАССНОГО ЧТЕНИЯ

Статья посвящена рассмотрению основных коммуникативных навыков учащихся средней школы и технологии их формирования на уроках внеклассного чтения произведений современной украинской детской литературы. Автор демонстрирует способы устного общения учеников шестого класса на литературные темы на примере изучения повести Галины Пагутяк «Побег зверей, или Новый бестиарий».

Выбор этого художественного произведения для урока внеклассного чтения обусловлен его необычной формой, интересной познавательной информацией, наличием сказочных фантастических элементов, что привлекает читателей этой возрастной категории.

Ключевые слова: коммуникативные навыки, внеклассное чтение, современная литература для детей, игровая модель обучения, дискуссия.

Список використаних джерел

1. Артюх А. Ідея «всесвітньої бібліотеки» в інтерпретації Галини Пагутяк / А. Артюх // Наукові праці : науково-методичний журнал. — Т. 59. — Вип. 46: Філологія. — Миколаїв : Вид-во МДГУ ім. П. Могили, 2006. — С. 49—53.
2. Бокшань Г. І. Архетипні риси біографії Каспара Гаузера в казковій повісті Галини Пагутяк «Втеча звірів, або Новий бестіарій» / Г. І. Бокшань // Питання літературознавства : наук. зб. — Чернівці : ЧНУ, 2014. — Вип. 90. — С. 62—71.
3. Голобородько Я. Перебувати над реальністю. Несучасна температура духу Галини Пагутяк / Ярослав Голобородько // Українська мова та література. — 2009. — № 44. — С. 3—5.
4. Пагутяк Г. Втеча звірів, або Новий бестіарій / Галина Пагутяк. — К. : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2013. — 240 с.
5. Соколова А.В. Містичний міфологізм прози Галини Пагутяк / А.В.Соколова // Література. Фольклор. Проблеми поетики. — 2012. — Вип. 36. — С. 272—282.
6. Чаус О. Галина Пагутяк : наша література схожа на хворого, що розучився рухатися [Електронний ресурс] / Олександра Чаус. — Режим доступу : <http://sumno.com/article/galyna-pagutyak-nasha-literatura-shozha-na-hvorogo/>.

Стаття надійшла до редколегії 01.10.2017